

Szilasi László

UTOLJÁRA BUDAPESTEN

„Laura mögött két lépéssel két nővére haladt, akik azonnal összekaroltak, mintha egymás izgalmát akarnák támogatni, mögöttük Lolo bácsi lépdelt fiával, valamivel hátrább Laura két sógora és unokafivére, Csendes Nagy Lajos, a szegedi könyvtáros s ezek mögött rendezetlen csoportokban a távolabbi vagy fiatalabb rokonság.”

(Déry Tibor: A BEFEJEZETLEN MONDAT)

Csendes Nagy Lajos élete minden napján képes volt örülni annak a szerinte mennyei eredetű elégtételnek, hogy alsóvárosi dolgozószobájának ablakából egyenesen odalát a Havas Boldogasszony-templomra. Piros képű, nagy bajszú magyar ember volt, morgós, pökhendi modorral, ha megharagudott, valósággal köpködte szavait a vitapartnerére, de belül sebezhető és finom volt az ő lelke is, az pedig végérvényesen bizonytalanlanná tette, amikor negyvenöt éves korára rájött: kiemelkedő tulajdonságai neki nincsenek. Protestáns volt, mélyen hívő evangélikus ember, de a templom és a kolostor épületegyüttesének ősi, nemes hányavetisége vele is megértette, hogy Isten szeretete fölötté áll a felekezeteknek és az egyéni képességeknek meg teljesítményeknek: maga az elégtétel.

Csendes Nagy Lajos a Somogyi Könyvtárban dolgozott. Értelmesnek és fontosnak tartotta, mélyen szerette a munkáját, saját köreiben kifejezetten nagy hatalmú és fontos ember hírében állt, értette is a dolgát rendesen, de az ötvenedik születésnapja táján szembe kellett néznie azzal a számára hirtelen befejezetté vált ténnyel is, hogy belőle könyvtárigazgató már bizonyosan nem lesz. Nem törte meg ez a felismerés. Közelebb hozta saját magához. Nem néztek át rajta, nem állították félre, nem ugrottak át felette az új undokak, egész egyszerűen arra jött rá ekkor, hogy a nyugalma meg a munkája szeretete mindig is erősebb volt benne a vélt ambícióinál, s ez a helyzet, most, hogy teste-lelke immár kissé megkopott, hirtelen mindenki számára nyilvánvalóvá lett. Csendes Nagy Lajos a helyére került. Hogy mindig is ott volt, már csak ennyit kellett megértenie. Néha, amikor az újságja fölött a Széchenyi teret bámulta a törzskávéháza ablakából, mindig oda ült, ahová annak idején a városi emlékezet szerint Babits, arra gondolt, hogy mindezzel talán csak utólag próbálja becsapni magát. De még ha úgy van is: végeredményben ezt is a nyugalma érdekében teszi, nem igaz? A főtétel áll.

A régi Dömötör-templomot szerette, ezt az újat, a Fogadalmit, a Dómot nem. Feléje se ment a térnek. Az árvíz utáni egységes térképzést sokra értékelte, tudatában volt, hogy a Kárpátoktól az Adriáig nincs még egy ennyire összefüggően modern küllemű nagyváros, és megértette azt is, hogy a Dóm tér egy egész megnyomorított ország önbecsülését próbálja meg a csupasz téglafalaival helyrebillenteni, de azt képtelen volt elhinni, hogy ebben a malterzagú térségben valaha is jelen lehetne majd az Isten. Gyalog járt a munkahelyére. Az új teret úgy kerülte el, hogy végigment a Szentháromság útján, a Kárász utcán, aztán a Posta után hirtelen elfordult jobbra. Várom, Tisza-part, Közművelődési Palota.

A hófehér kultúrpalota hellén temploma körül poshadt víz, rothadó hal és erjedt lóganaj szaga lengett. A széles homokkő lépcsőkön kisteleki kubikosok és dorozsmai juhászok heverészttek ingben-gatyában, tökmagot rágtak. Az asztalától a halpiacra, a csirkepiacra meg a falusiak szekértáborára látott. A tutajokon nyitott lángon főzték a halászlét. Bal kéz felől azonban, a fővenyes ártér nyomorék fűzfái fölött a nagy Eiffel hídja ívelt át a túlsó partra. A könyvtáros az íróasztalánál ült. A Platón és Arisztotelész gipszbüszttjei között zsírpapíron heverő kis darab oldalas húsából kivillantak a karcsú bordacsontok meg a sárgás kővérje. Bicskahegyre szúrt, sóba-paprikába hengergetett egy-egy falatot, katonázott hozzá kenyeret meg lila hagymát, jóízűen bereggelizett. Ez a hely volt az igazi otthona.

A nyári szabadsága egyik felét évek óta egyben, május utolsó két hetében szokta volt kivenni. Korábban családostul levonultak egy hónapra Fiume mellé a tengerhez, aztán rászoktak a Balatonra, amióta pedig a lányaikat szerencsésen kiházasították, Palicson találkozik a család, egy bérelt nyaralóvíllában. A maradék két hetet megtartotta magának. A felesége nem ellenkezett. Szerették egymást, már rég nem titkoltak vagy színleltek egymás előtt semmit: két hét átmeneti egyedüllét többet ért neki, mint a fővárosi kultúra érintése meg a feszített rokonlátogatások. Csendes Nagy Lajos pedig felült a vonatra, beköltözött egy fővárosi kollégájának Teréz körúti, üresen álló, hajdani legénylakásába, és két hétig azt képzelte, abban a folyamatos álomban élt, hogy ő az egyetlen után mégiscsak a fővárosban maradt, volt elég ereje ahhoz, hogy ne rántsák vissza magukhoz a homoki vérrokonai, a gyökereit megtartotta, de Budapesten lakik, egyedül él, jól konzervált, jól szituált, kapós vénlegény.

Nem csinált semmi különöset. Színházba, hangversenyre, kiállításokra járt, szórakozóhelyeken étkezett, ha pedig ezt elunta, azt élvezte, hogy csak ül a fotelban, hallgatja a rádiót, a legújabb dalok szólnak a nagy dobozból, vagy egy habkönnyű, francia vígjáték, parizert vacsorázik kenyér nélkül, és megiszik hozzá egy üveg kocsisbort vagy, ha éppen úgy hozza a kedve, kettőt. Telefon nem volt a lakásban. A készülék ott állt a kisasztalon, de lekötötték a hálózatról. A férfi szabad volt. Nagyjából ezt jelentette a számára az, hogy átmenetileg, ebben a két hétben, nem volt ő se szegedi, se könyvtáros, se Csendes Nagy Lajos. Aztán persze sietett vissza. Amikor meglátta a dorozsmai templomtornyot, akkor könnyebbült meg. Hazaért, vacsora után újra tudott szeretkezni a feleségével. Azokra a pesti kurvákra gondolt közben, akiket odafent sohasem tudott magának megfizetni.

Erre a májusra sem tervezett ő semmi rendkívülit. Laurát meg kell látogatnia, ez világos volt számára, de egyáltalán nem fűlött ehhez sem a foga. A férj temetésére az elmúlt év decemberének közepén természetesen elment, övével együtt leróttá ő is a tiszteletét, a nagy család integráns részeként elbúcsúztatták őket is Parcen-Nagy Károlyt, fekete ruháikban részvétet nyilvánítottak őket is a szakadó hóban, de a szegedi Csendes Naggyá történő, akár csak néhány órás, zavaró, májusi visszaváltozáshoz meg az örökösödés körüli hercehurcákhoz semmi kedvet nem érzett. Még csak nem is szórakoztatták.

Első unokatestvérek voltak, de Vietorisz Laurát ő már elég régóta utálta, az az igazság. A másik két Vietorisz nővér, Nina és Helén sohasem érdekelték, de Laura nagy, gazdag teste, lassú mozgása, csendes beszéde, lényének mindent átható, púderszagú, nehéz szeretetreméltósága már fiatalemberként megszólította. A lány tíz évvel volt fiatalabb nála. Csendes Nagy Lajos a Kass Szálló báljain, amikor végre legálisan átfoghatta Laura erős, puha derekát, arról ábrándozott, egyszer talán eljön az ideje, s talán nem is sokára, amikor közeli rokonságuk dacára mégiscsak elveheti feleségül. Az uno-

kahúgának azonban nem volt elég sem a Kormányzó három sorsfordító szegedi hónapjának emlékét hűen őrző, vidéki szálloda, sem a tíz év korkülönbség, sem a Csendes Nagyokról lesíró, erős-közepes polgári egzisztencia, sem a vidéki nagyváros életterének igencsak határolt tágassága: Laura többet akart a testéért meg azért a fülldt és zsírsuma biztonságérzetért cserébe, amely, bármerre járt is, számolatlanul gyűjtötte köréje a férfiakat.

Az áruló Vietorisz Laurát 1911 nyarán vezette oltár elé Parcen-Nagy Károly, a budapesti trösztvezér. Vagy talán fordítva történt. A férfi már bő éve járt a Feketesas utcai Vietorisz-házhoz, amikor a leendő após végre beleegyezett az eljegyzésbe. Ötezer forint hozományt ígért a legkisebb lányával. A menyasszony tizennyolc éves volt, a vőlegény harmincnyolc. A házasságkötés után a férj kiállított egy nyugtát a kilátásba helyezett atyai összegről, és az első évben negyedévente leküldte irodatisztjével Szegedre, teljesen hiába. Parcen-Nagy Károly az 1933-as év végén vetett véget az életének, nem érte meg a hatvanegyedik születésnapját. Amikor Csendes Nagy Lajos fél év múlva, májusban végre újra alaposan megnézhetette magának a negyvenegy éves Vietorisz Laurát, érteni vélte korai özvegysége okát. Utólag úgy emlékezett, hogy a legszűkebb családi körében, Alsóvároson, a saját házában meg is jövendölte ő ezt réges-rég előre. Úgy dereng, hűsvét lehetett.

Az özvegy leánya, Desirée, senkivel sem tartotta a rokonságot. A fia, Lőrinc, mindenkivel. Kettejükön meg azon a béke barátja, tejbetök Ilmán kívül valamennyi többi tag a családot megosztó két párt valamelyikéhez tartozott. Úgy állt a helyzet, hogy bár az özvegy szegedi rokonságát eredetileg egységesen szembeállította a Parcen-Nagyokkal az alacsonyabb rang és a kisebb vagyon, ám a meggyarapodott Vietoriszok később elpártoltak az ősi ágától, átálltak az elegáns, fürge, fővárosi táborba, az elszegényedett Parcen-Nagyok még így is előkelő segítségét viszont örömmel fogadták az immár szintén budapestivé vált középpolgári oldalon.

Kívülállók, szemre, úgy találhatták, hogy Csendes Nagy Lajos, a szegedi könyvtáros természetesen Laura pártjához tartozik. Az ő oldalán, egyetlen szegedi lakosként, biztos volt a pozíciója, alacsony ugyan, de problémátlanul szilárd, míg a másik vezér, Laura anyósa, a kilencvenéves Parcen-Nagy Júlia, bár a nővérek újra meg újra bemutatták neki, szóra, köszönésre, pillantásra sem méltatta soha. Ő azonban, ha módja nyílt rá, mindig is kedvtelve nézegette azt az egészen apróra összeszáradt, halk hangú, kedves mosolyú, félig süket, félig béna anyókat. Tudta róla, hogy szelídsége és régies illemtudása alól, mint egy szőrnyű fejszét, bármikor elő tudja kapni lelkének föld alatti, időök előtti durvaságát, s akkor ez a filigrán, vén, tündéri jelenség olyan veszélyessé és könnyörtelenné válik egy pillanat alatt, akár az inkvizíció legeslegutolsó, meztelen felsőtestű, névtelen hóhérai. Ő az én bosszúm, gondolta magában Csendes Nagy. Ő fogja visszakergetni hozzám.

Kereszthe vetett lábbal ült az özvegy szalonjában, igazgatta a nadrágját, nehogy kitérdelje az anyagot, nézte Vietorisz Laurát. Ez a nő nagyon keveset hibázott életében, ezt gondolta róla. Az azonban hiba volt, hogy menyasszony korában, egy váratlan ellágyulási vagy inkább hízelgési rohamában bevallotta leendő anyósának, hogy náluk odahaza Szegeden nem ismerik a bidét. Pontosabban ez a vallomás annak idején, önmagában talán még nem volt hiba, kisebb hiányosságaink bevallása alkalomadtán valóban enyhítheti a személyünk iránt táplált fenntartásokat, de az idő és a harag utólag védtelen támadási felületté avatta ezt a közleményt. Amikor a házasság harmadik évében az öregasszonynak a tudomására hozták, hogy az új menyegcsalja az ő fiát egy Wavra nevű tanárral, nagy társaságban, Fodorék tömött szalonjában, nyíltan nekiesett

Laurának. – Te csalog meg a fiamat, te kapcarongy! Amíg a családunkba be nem házadtál, még azt sem tudtad, hogy mi az a bidé! – ilyeneket sikoltozott. A menyével történő rendszeres társasági találkozásokat nem tudta ugyan elkerülni, de Damjanich utcai házában attól kezdve nem fogadta az asszonyt, a rettenetes szó pedig mindörökké rajta ragadt a későbbi özvegyen, bidé.

Egy évtizedes küzdelem emblémája lett. A nagy összetűzés óta Laura életének legfőbb vágya az volt, erről, ha Budapesten nem is, de rendszeres szegedi látogatásai során mindig örömmel beszélt, hogy minden közeledést mereven elutasító anyósával kibéküljön, s aztán a kibékülés után végre iszonyú bosszút állhasson rajta. Ezen dolgozott immár húsz éve. Az eredeti terve az volt, hogy mielőbb kibékül, megvárja az első meghívást, s azt azonnal visszautasítja. Később azonban arra jutott egyetlen fővárosi bizalmasával, az ő öreg, kiskundorozsmai születésű szakácsnőjével, hogy nem a rögtöni megtorlást, hanem a lassú, ám annál biztosabban ható, késleltetett bosszút fogja választani. Összemelegszenek, s aztán ebből az újra derűs égből fog lecsapni, mint az istennyila, a sértés. Meghívja magához a vénasszonyt, aztán elmegy otthonról, méghozzá olyan nyilvános helyre, lehetőleg valamelyik divatos, feltűnő kávéházba, ahonnan jelenlétének híre a legrövidebb idő alatt elérhet Parcenékhoz. Nem volt ma kedvem odahaza maradni, de semmi baj: majd eljön a nagymama máskor!

Mivel a dorozsmai asszony az előző héten meghalt, Csendes Nagy pedig már eleve is tájékozott volt unokahúga bosszúterveiben, Laura megosztotta vele a plánum legfrissebb részleteit. A könyvtáros helyeselt, s némi gondolkodás után azt az egyéni kiegészítést tette, hogy őserinte, a tervezett hatás maximumának elérését célozva, ugyebár, az özvegynek nem egyedül, nem is nagyobb társaságban, hanem, ha megengeded, drága Laurám, Wavra tanárral kettesben kellene mutatkoznia abban a kávéházban. Pompás! Köszönöm, Lajosom! – válaszolta az özvegy, boldog, álmodozó mosollyal, messzire révedő szemmel.

Csendes Nagy Lajos azonban mindezenközben teljesen bizonyos volt benne, hogy a két nő közötti harc csak egyikőjük halálával érhet majd véget, ahogy abban is, hogy a végén, minden erőtlen tervezgetés ellenére, az öregasszony fog győzni. Tanúja akart lenni ennek a bármikor bekövetkezhető végkifejletnek. Tudta, hogy immár küszöbön áll. A trösztvezér halála visszavonhatatlanul felgyorsította az eseményeket. Kizárólag ezért fogadta el Laura meghívását a család béketeremtő, nagy összejövetelére.

Ilmáék, pontosabban, gondolta a szegedi férfi ádázul, a csödbe ment és Hollandiába szökött Parcen-Nagy Jenőék hatalmas lakásának ablakai a Kossuth Lajos térre nyíltak. Az egyikben, mint egy titokban beszerzett, drága kispasztika, az összezsugorodott Andrásy-szobor látszott. Csendes Nagy egyedül és gyalog jött el az ismerős címre, néhány perccel négy óra után érkezett. Odabenn pazarló, egybefüggő tér várta: a háziasszony az eseményre összenyittatta a szalont, a dohányzót és a könyvtárszobát. A szalon bejárata előtt Ilma és Jenő fia, Elemér fogadta a vendégeket, hogy mindegyiket elvezesse a számára előre kijelölt csoportba. Csendes Nagyt Laura öccsének, Lolónak a szekciójá felé terelgette, amit a vendég eleve is így tervezett ugyan, most azonban mégis lett volna kedve az ellenálláshoz. Leküzdötte. Elfoglalta helyét a tagozatban, rágyújtott egy saját szivarra, idefelé jövet vette egy trafikban, mert a szegedi minden napját ebben a közegben azért szégyellte volna, és úgy tett, mintha érdeklődését teljesen lekötne az egyetemi tanár animálta ideges társalgás.

Természetesen a bidéügyről folyt a szó. Pontosabban az azt a Vietorisz-annalesek szerint előidéző, a Parcen-krónika szerint megtorló zsebkendőügyről. Egészen ponto-

san az öngyilkos trösztvezérnek arról a különös, egyesek szerint praktikus, mások szerint undorító szokásáról, hogy ha úgy gondolta, az utcán épp nem látja senki, járás közben előre és oldalra hajolva, a két ujj között fújta ki az orrát, a váladékot pedig nagy lendülettel kicsapta a járdára. A hamarosan bekövetkező végleges elidegenedés előtt Laura férjének ebből a magatartásából építette fel azt az argumentumot, hogy ők Szegeden ugyan tényleg nem ismerték azt a híres-nevezetes bidét, de az orrukat azért mindig zsebkendőbe fújták. Arrafelé, odalent, messze délen, biztosan megéri a nagymama, ez az úzus.

Csendes Nagy Lajos örömmel látta volna, ha özvegy Parcen-Nagy Károlyné született Vektorisz Laura, sógornője, Ilma fényűző szalonjában, a három óriási kristálycsillár alatt végre nyilvánosan megaláztatik. Erre vonatkozó tervei majdnem olyan patológikus részletezettségűek voltak, mint az özvegyéi, de az unalomig ismert, részben kitalált, részben valóságos múltbéli apróságok egyáltalán nem érdekelték. Ő a nagy egészet látta, a végső megoldást várta: a tőle törvény által eltiltott, számára egyébként is eleve elérhetetlen, ám őt ennek ellenére mégiscsak kikoszarozó nőstény végleges megsemmisülését, a tékozló leány visszatérését. Fölmérte a teremben a csoportok elhelyezkedését. Az esélyeket latolgatta.

A nyilván napok óta aszpirinen és brómon élő háziasszony egymásnak háttal, az egybenyitott hatalmas tér két távoli végében helyezte el a két óriási chippendale karosszéket: a szalon bejáratánál Parcen-Nagy Júlia ült az övéivel, a könyvtár túlsó falánál pedig a rangosabb szegediekkel az özvegy.

A nagymama épp befejezte a teája ivását, a Ridgeway's Ltd. „Her Majesty's Blend” nevű keveréke volt a kedvence, épp a relikviát pakolta ki maga köré. Fekete strucctoll legyező, teknősbéka táska, aranylornyon, láncán breloque-ok: elefántcsont bonbonier, aranymalacka, elefánt, kígyó, medalionok gyermekei arcképével és hajfürtjeivel, továbbá egy szagos sókat tartalmazó, jókora kristályüvegcsé: ez volt az állandó gyűjtemény. Volt helye a rakodásra, óriási foteljében három olyan vézna termet is elfért volna, mint ő.

Az özvegy teste viszont maradéktalanul kitöltötte a sajátját. Csendes Nagy óhatatlanul arra gondolt, milyen érzés lenne, ha ő maga lehetne az a karosszék. Laura egyfolytában evett. Szavai szerint mindig csak valami apróságot, de haragos szegedi rajongója tudta, hogy apránként már vagy tucatot elnyelt Ilma konyhájának jókora szendvicseiből, Helén húga épp akkor vette el előle a tányért. A férfi maga is nagydarab ember volt, étvágóját azonban sohasem titkolta, Laura folyamatos lelkiismeret-furdalását és tagadását a gyengeség jelének tartotta.

Egyre inkább bizonyos volt benne, hogy az özvegy fog vereséget szenvedni. Abban viszont egyre kevésbé, hogy még aznap bekövetkezik az összecsapás. Akárhogyan nézte is, béke volt a teremben, máris béke.

A két fő gócpont között alacsonyabb rangú vagy távolabbi rokonok, érdektelen fiatal emberek és lányok tartották fenn az összeköttetést. A kandalló melletti empire garnitúrában, saját udvartartása között ott ült még Ilona, az öregasszony egyetlen lánya, semmi más különbség nem volt a két asszony között, csak a harminc év. A másik kisebb, önálló kör pedig a saját társasága volt, Lolóval, az idióta fiával meg az ideggyenge feleségével a dohos középpontban. Undorodva fordult vissza közéjük.

– Csak ígérték, csak ígérték, fiam! – mondta épp Lolo, saját pártatlanságának fényében fürödve, ujját felemelve, lelkesen egy fekete bajszos fiatalembernek, akit a szegedi rokon nem ismert. – Csak ígérték, de Károly nem kapta meg!

Csendes Nagy Lajos gyorsan kikövetkeztette, hogy csak a Vietorisz-féle elsikkasztott hozományról lehet szó, arról a soha ki nem fizetett ötezer szegedi forintról. Bár ő a maga részéről, annak bűne miatt, nem csupán Laurát, de nőtestvéreit, Lolót magát és a rég halott szüleit is szívből megutálta, most rövid gondolkodás után mégis arra jutott, hogy ezúttal ő bizony a szegények oldalán teszi le a garast. Lolo felesége nagyon bizonytalanul épp próbált volna mondani valamit, de ő nem bírta megvárni, hogy az asszony befejezze.

– Nem is volt rá szüksége, nevetséges! – morogta hát bele a beszélgetésbe határozottan, a siker biztos tudatában. Nagy meglepetésére azonban Lolo azonnal letorkolta.

– Nem arról van szó, Lajos, hogy szüksége volt-e rá vagy nem, hanem hogy megkapta-e, igen vagy nem, kérem? – mondta Lolo élesen, bele az unokatestvére hirtelen elvörösödött arcába.

Csendes Nagy Lajos annyira meglepődött Lolo váratlan kirohanásán, hogy nem volt azonnali válasza. Hiába, itt, Budapesten mégiscsak jóval gyorsabb az élet, gondolta magában. Nemsokára azonban rájött, hogy ezek itt nem gyorsabbak nála, csak nem figyelt oda rájuk eléggé, mert nem érdeklik őt igazán ezek sem. Lolónak a fekete bajszos felé vetett újabb szigorú arcú, dicséretet követelő pillantásából pedig nagy sokára végül megértette, hogy Lolo ezúttal nem a gazdag Parcen-Nagyoknak kíván hízelegni ezen a közömbös vagy mohóságát legalábbis titkolni igyekvő fiatalemberen keresztül. Hanem egy kis kitérő után, némi közvetítés árán elsősorban magával akarja elhitetni, és akkor persze már másoknak is elhíresztelni, hogy ő, hajlott kora ellenére, a fiatalsággal tartó, megvesztegethetetlen és pártatlan férfi. Mire megértette a helyzetet, meg is unta.

A szeme sarkából viszont azt látta, hogy Ilma épp az özvegyhez lép, és néhány szót súg a fülébe. Az özvegy elsápadt. Felegyenesedett, kihúzta magát, picit felemelte az állát. Mint egy nagy, gyönyörű gép, lassan elindult a tér másik vége felé. Azonnal csend lett, mindenki felállt a helyéről. Mindebből a szegedi ember is megértette, hogy érkezett az összecsapás ideje. A szegedi rokonság felsorakozott Laura mögé. Csendes Nagy Lajos mögött már csak a távolabbi vagy fiatalabb rokonság állt rendezetlen csoportokban, ő abban a pillanatban mégis úgy érezte: ott a helye. Őlni tudott volna akkor Lauráért. Némán, nagyon lassan lépegetve meneteltek együtt a matróna elé.

Nem kellett volna vonulnia. Elég lett volna, ha egyszerűen csak odamegy hozzá. Csendes Nagy Lajos utólag, nyugodtabb körülmények között, odahaza mindenesetre ezt a véleményt alakította ki magában, ezt híresztelte később, sokáig, még az ötvenes évek elején is. Odamegy, bocsánatot kér, aztán jöhet a többi. Laura ugyanis egyáltalán nem volt hozzászokva ahhoz, hogy nagy nyilvánosság előtt, a társaság mozgó közép-pontjaként, seregei élén hosszan vonuljon. Húzta az időt, vonult, de annyira zavarban volt, tervezetései közepette annyira nem készült fel erre a központi jelenetre, hogy amikor odaért a nagymama lányához, Ilonához, kezét csókolt neki, s zavarodottságában tőle kért bocsánatot. Amikor felfogta tévedését, megtántorodott, szó nélkül, inogva ment tovább a nagy test.

– Én meg akartam neki bocsátani – mondta a háta mögött a nővéreinek Ilona. – De láttátok, nem adott időt, rögtön faképnél hagyott. No, mindegy, legalább kezét csókolt nekem. Menjetek utána, édeseim, ne hagyjátok magára!

Csendes Nagy Lajos szívesen beleütött volna ököllel a kis öregasszony arcába. Nem állhatott meg. Laurát kellett követnie, aki addigra épp odaért a nagymama foteljához. Be sem várta a felszólítást, lerogyott az első székre. – Itt vagyok, mama! – nyögte esetlenül. A szegedi férfi közben a remegő szemhéját csókolgatta képzeletben. Nagyon sajnálta a nőt. Sok ez neked, egyetlenem, gondolta magában. Ne félj. Majd én megvédelek.

– Ülj le, Laura! – mondta a nagymama. – Üljetek le, gyermekeim! Két sokat szenvedett, tapasztalt öregasszony kibékülése nem mindennapi látvány – tette hozzá egyszerűen. – Ülj le, Laura! Hány éves is vagy te?

– Negyvenegy – válaszolta az özvegy elpirulva. És Csendes Nagy Lajos ekkor megértette, hogy a harcnak vége, minden elveszett.

– Úgy van, úgy van! – bölintott az öregasszony kedvesen. – Tizennyolc voltál, Károly meg harmincnyolc. Huszonhárom éve. Remélem, ennyi idő alatt végre megtanultad, hogy mire való a bidé! – vágta ki, s csengő, csilingelő hangon elkacagta magát. – Ugyan már, valld be, fiam, hogy nem tudtad. Mit kellett ezen megsértődni, nem igaz, fiam? Mondd szépen utánam: bevallom, mama!

Az özvegy hátrahanyatlott a székén. Kezének egy ügyefogyott mozdulatával a nyakához kapott, mintha fel akarná tépni a ruháját, vagy felszaggatni saját csupasz nyakán a bőrt. Aztán csak ült némán, egyetlen tagja sem rezdült, de az arca lassan megdagadt, s magára vett valami különös, mélylila színt. Háromszor kellett nyilvánosan bevallania, egyre hangosabban, a végén már zengett a terem a remegő, őrjöngő, megsemmisített hangtól, bevallom, bevallom, mama.

Az öregasszony mosolygott. Aztán hirtelen elkomorodott, és a vonásoknak ebben az új, szokatlan rendjében egyszerre kitűnt, hogy az arcát százezer mély, gyilkos, szörnyű ránc borítja. Szeme kihunyt, halálos fáradság fogta el. Úgy látszott, elalszik. De hirtelen megrázta magát, mint a kicsi madarak zápor után, az orrához emelte a szagos sókat tartalmazó üvegsét, és a halál árnyéka, amit talán saját maga vetett, amilyen hirtelen jött, oly gyorsan el is vonult az arcáról. – Elhoztad Károly levelét, fiam? – kérdezte Laurától.

Őrjöngött az öregasszony. Wavra felől kérdezte a menyét. Az értetlenkedett, de a mama tovább kérdezett. *Est-ce qu'il découche, le vilain?* Kioktatta Lolót, leteremtette Reisch Elzát, Laura Nina nevű nővérének világszép leányát nyíltan megalázta, olyan volt a fiatal nő, mint Laura régen, a szegedi Kass Szálló zártkörű báljain, s csak ezek után csapott le végleg az özvegyre.

– Add már ide végre a fiam levelét, hányszor mondjam még! – kiáltotta az öregasszony, amikor felforrt benne a régóta fegyelmezett indulat. A mosoly eltűnt az arcáról, halálosan elsápadt, az újra bevésődő ráncok közül hirtelen kidagadtak a kék halántékek megcsavarodott zsinórjai, az orra pedig hirtelen megnyúlt, dühös és gonosz mádrrá alakult át az egész ember, fejét lehajtva támad, csíp, marcangol. Az özvegy felémelte a fejét. Szembenézett a rémmel.

– Nem hoztam el – suttogta feléje elégedetten.

– Azonnal add ide! – követelte amaz, lehajtott fejjel, rekedten.

És Csendes Nagy Lajos ekkor határozta el, hogy közbelép. Na, ebből elég volt. Azonnal hagyja abba, nagymama! Nem bánthatja tovább Laurát! És már nyújtja is a karját az elgyötört özvegynek. Ölbe kapja, és kivágtat vele a szituációból, ki a szabadba, ez volt az elképzelés. Nekikészülődött. A bal lábát előretolta, a pocakját behúzta, nagy lélegzetet vett. Már-már megszólalt. Élete nagy jelenetére készült. Léte legbátrabb perceit akarta színre vinni.

– Nem tűröm, hogy tovább sértteggessék! Mi ketten most elmegyünk innét, anyám! – jelentette be nyugodt, céltudatos hangon Laura lánya, Desirée.

Az özvegy arca már sötétvörös volt. Nehezen lélegzett, gutaütéstől lehetett félteni. Szótlanul felállt. Desirée belekarolt, támogatta az ájuldozó anyját, és elmenőben halott, ahogy Ilma, a házigazda azzal vádolja elhalt sógorát, hogy beugratta őket, s Jenő-

nek miatta kell most Hollandiában ülnie. Mentek tovább, de a szalon ajtajában megállította őket a rémült arcú szobalány. Mögötte két ismeretlen férfi lépdelt. Az idősebbik udvariasan, határozottan szólította meg őket. Méltóztassanak visszafordulni! Tessenek megnyugodni, csak néhány percről van szó! Tessenek visszamenni a szalonba, kérem!

Az államrendőrség detektívjei voltak. Azért jöttek, hogy Ilma fiát, Parcen-Nagy Elemért kommunista üzelmei miatt letartóztassák. Gyors házkutatást is tartottak, ez azonban Elemér szobájára szorítkozott, negyedóra alatt véget ért. Az özvegy csak ezek után hagyhatta el leánya karján a lakást.

– Minden jó, ha a vége jó! – rikkantotta mögöttük Lolo idióta fia.

Csendes Nagy Lajos maradt még vagy fél órát. Nagy volt a ricsaj, hangos a veszekeedés, zajos az eszmecsere, ő gutaütötten üldögélt a plasztikus kígyókkal, csigákkal és gyíkokkal díszített, zöld majolikavödörben álló, széthajló levelű, magas pálmák alatt. Senki nem törődött vele. Aztán elindult, elment, otthagyta őket, észre se vették. Gyalog vánszorgott haza az üres legénylakásba.

Másnap összecsomagolt, és ebéd után hazavonatozott Szegedre. Megvacsoráztak kettesben, feketét, konyakot, aztán bort is ittak, de a feleségének már úgy mesélte, nem hitt neki az asszony, de ráhagyta, hogy ő elégelte meg a jelenetet, ő mondta, hogy nem tűröm, Laura, nem sértegethet tovább téged ez a vénasszony, mi ketten most elmegyünk innen azonnal, s kettejüket tartóztatták fel aztán az előszobában a nyomozók. Szeretkeztek is a feleségével, nyaralás után mindig szoktak, s ez egyszer Csendes Nagy Lajosnak nem kellett a pesti kurvákra gondolnia, hiszen akkor éjjel végre tényleg Victorisz Laura volt az ő asszonya.

Többet nem utazott nyaralni Budapestre. A következő évben visszatartotta a könyvtári munkája, aztán hamar elfelejtődött, hogy volt valaha egy ilyen szokás is. Az utolsó évtizedét szorgalmasan végigdolgozta. Amikor a visszavonuló német csapatok utászai felrobbantották a nagy Eiffel hídját, a légnyomás betörte a munkahelyi szobája ablakát, de ő a saját pénzén újraüvegeztette az ablakot, dolgozott tovább. Még volt ideje rá, hogy kinevelje saját tudós utódait a népi demokráciának, aztán 1949 legelején végleg nyugdíjazták. Attól kezdve visszavonultan élt az üres alsóvárosi házban. A felesége akkor már negyedik éve volt halott.

Laura nyáron bukkant fel a városban. A rokonai elmentek Nyugatra, vagy beálltak lelkes társutasnak a moszkoviták közé. Elemér és Lőrinc viszonylag sokra vitték ott, az özvegy egyedül maradt, úgy érezte, nincs már neki Budapesten senkije. Egy ideig a régi Kass Szállóban lakott. Aztán ősszel beköltözött Lajos házába, idegeneknek úgy mondták: albérletbe. Csendes Nagy Lajos, nyugdíjas könyvtáros és óraadó egyetemi oktató 1954 tavaszán halt bele ebbe a ki nem érdemelt, kései, zajos boldogságba.

Az immár kétszeres özvegyet a Csendes Nagy lányok őszre tudták kitenni a családi házból. Elemér és Lőrinc bőrtönben ültek, vagy épp akkor engedték ki őket onnan, neki nem volt hová visszamennie. Maradék szegedi kapcsolatainak segítségével meg némi ékszer árán, soron kívül bevásárolta magát a közeli szociális otthonba. Összecsomagolta a maradék holmiját, keresztülvonszolta az esőben a bőröndjeit a Mátyás tér megsárgult fűvén, és beköltözött a megváltozott funkciójú hajdani ferences rendházba. Neki is azt mesélték, amit mindenkinek mondtak: hogy annak idején az ő szobája volt Zdravec Zsuzsanna. Laurát ez nem érdekelte. De annak a halála órájáig örülni tudott, hogy a kis szobája ablakából éppen az ő jól karbantartott, napsugaras, hajdani közös kis házukra lát. Az ő számára ez volt az elégtétel.